

INTERACȚIUNEA INSTITUȚIONALĂ ÎN CERCETAREA INFRAȚIUNILOR DE ÎMBOGĂȚIRE ILICITĂ

CZU: 343.9.018

Ivan UNGUREAN

*Școala doctorală Științe Juridice,
Universitatea de Stat din Moldova*

INSTITUTIONAL INTERACTION IN THE INVESTIGATION OF OFFENCES OF ILLICIT ENRICHMENT

This article constitutes a comprehensive analysis of the institutional interaction through the paradigm of the investigation of offences of illicit enrichment involving new outlines and theoretical and practical development interests, as this subject, over the years, has not received due scientific attention in the criminalistic literature from the Republic of Moldova.

This tendency is part of the international arena to transform and adapt the methods and processes aimed at creating legal instruments to be made available to the institutions responsible for the efficient investigation of offences of illegal enrichment. This is largely due, on the one hand, to the progress and international standard achieved and, on the other hand, to the community's willingness to harmonize the national framework with that standard, which establishes the preeminence of law subscribed to the rule of law and the supremacy of law.

Keywords: *criminalistics, interaction, investigation, offence, illicit enrichment.*

Interacțiunea instituțională manifestată prin paradigma cercetării infracțiunilor comportă noi contururi și interese teoretico-practice de dezvoltare, pe măsură ce acest subiect, pe parcursul anilor, nu s-a bucurat de o atenție științifică cuvenită în literatura criminalistică din Republica Moldova.

Autorul M.Gheorghiu formulează, pentru prima dată în literatura autohtonă, definiția interacțiunii în cadrul cercetării cauzelor penale, ca fiind o activitate bazată pe lege ori acte normative departamentale, coordonată prin scopul, locul și timpul efectuării acțiunilor organelor speciale de investigații, administrativ independente unele de altele, precum și ale reprezentanților altor organizații, întreprinderi, care se exprimă în îmbinarea rațională a mijloacelor și metodelor ce pot servi la scontarea unui rezultat comun – îndeplinirea sarcinii de depistare, curmare și descoperire a infracțiunii [1, p.122].

Mai mult ca atât, într-o altă formulare M.Gheorghiu menționează că interacțiunea este coordonarea acțiunilor și activităților, stabilirea contactelor între acțiunile

diferențelor subiecți, reprezentanților subdiviziunilor, organelor, îndreptate spre atingerea scopului comun legat de combaterea criminalității [2, p.156-157], iar practica de interacțiune a organelor de urmărire penală cu alte servicii (operative de investigații, administrative, tehnice etc.) în procesul investigării infracțiunilor constituie obiectul metodicii criminalistice [3, p.89-95].

Același contur al interacțiunii instituționale la cercetarea infracțiunilor îl regăsim și la autorul S.Doraș, care susține că una dintre condițiile indispensabile ale cercetării sub toate aspectele a faptelor penale rezidă în organizarea unei colaborări fructuoase a organelor de urmărire penală cu alte structuri statale investite prin lege să contribuie la combaterea infracțiunilor, în special cu serviciile de investigare ale MAI, SV, CNA și SIS. Colaborarea acestor organe, ca o formă specifică de interacțiune, în activitatea comună la descoperirea și cercetarea infracțiunilor impune necesitatea corelării mijloacelor și metodelor de lucru ale structurilor menționate [4, p.36]. Or, este relevantă opinia autorului N.Iablokov, potrivit căreia conținutul mijloacelor și metodelor interacțiunii se cercetează și se elaborează atât de criminalistică, cât și de teoria activității speciale de investigații [5, p.362].

În același timp, V.Cușnir și A.Doga statuează importanța interacțiunii instituționale în care actul final și de dispoziție al instanței este precedat, în mod necesar, de un complex de acte și activități procesuale de natură a pregăti soluția finală. Asemenea activități procesuale sunt realizate, de exemplu, de organul de urmărire penală și de procuratură în contextul examinării cauzelor penale concrete până la pronunțarea sentinței definitive [6, p.18].

După cum menționează A.Oganesean, conceptul de interacțiune reprezintă activitatea procesuală și de tactică criminalistică, bazată pe legislația și actele normative de ordin departamental, căpătând formele procesuală și tactico-organizatorică, planificată și coordonată de către subiecții acesteia după sarcinile formulate, scopul, locul și timpul realizării, efectuată cu strictă delimitare a competențelor de către organele de urmărire penală și de alte instituții publice și private care contribuie la înfăptuirea justiției penale, îndreptată spre prevenirea și combaterea criminalității în termene proximе și în volum deplin, cercetarea și constatarea deplină a circumstanțelor comiterii infracțiunilor, consemnarea rezultatelor investigațiilor conform procedurilor probatorii, identificarea și reținerea făptuitorilor, repararea prejudiciului cauzat prin interacțiune [7, p.124-125].

Acceptăm teza potrivit căreia interacțiunea legală a tuturor instituțiilor publice naționale, precum și interacțiunea cu instituțiile internaționale la cercetarea infracțiunilor amplifică sistemul justiției penale, dezvoltându-i incontestabil capacitatea de a consolida eforturile întru atingerea scopului comun. Corespunderea scopurilor comune, competenței și resurselor ține de gestionarea politicii penale și de activitatea organelor de apărare a normelor de drept, ca formă a realizării obligației statului de prevenire și combatere a criminalității, opinează autorii V.Bujor și T.Ciaglic [8, p.56].

O abordare științifică a conceptului de interacțiune instituțională la cercetarea infracțiunilor o distingem și în literatura străină, în care autorul L.Plesneva definește

conceptul de interacțiune în cadrul cercetării infracțiunilor ca o activitate bazată pe lege și pe actele subordonate legilor, coordonată între instituțiile independente în plan administrativ. Aceasta constă în combinarea eficientă a acțiunilor organului de urmărire penală cu organul de investigații și alte instituții, îndreptată spre prevenirea, contracararea și descoperirea infracțiunilor, căutarea învinuiților și recuperarea pagubelor cauzate prin activitatea criminală [9, p.25].

În aceeași ordine de idei, L.Plesneva opinează că interacțiunea organului de urmărire penală cu alte instituții presupune mai multe forme, modalități de stabilire a relațiilor profesionale între organele implicate în procesul penal, care asigură consecutivitatea și concordanța activităților comune, combinarea corectă a posibilităților ce reies din atribuțiile fiecărui subiect, a metodelor și mijloacelor de lucru [10, p.11]. Formele acestor relații între organul de urmărire penală și alte instituții se regăsesc, mai întâi, în actele normative, susține autorul M.Bechetov [11, p.22-23].

Considerăm judicioasă aserțiunea autorului Z. Navickiene, potrivit căreia apariția unor metode noi și sofisticate de comitere a infracțiunilor duce la o intervenție sporită a procuraturii în investigația polițienească și la o mai mare cooperare între aceste două instituții în cazul în care anterior o astfel de intervenție sau cooperarea nu exista. Astăzi, conceptul interacțiunii dintre procuror și organul de urmărire penală, organul de investigații urmează a fi privit nu doar din punct de vedere criminalistic, dar și ca formă a artei manageriale [12, p.341]. Mai mult, autorul A.Șilo susține că, ținând cont de funcția procesuală de conducere a procurorului și de faptul că anume el va prezenta acuzarea de stat, acesta trebuie să fie cointerestat în rezultatele cercetărilor preliminare, respectiv în eficacitatea activității de investigații, în temeiul rezultatelor căreia va fi pornită urmărirea penală. De aceea, procurorul trebuie să țină sub control mersul activităților speciale de investigații referitor la infracțiunile de corupție [13, p.43].

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în cauza *Kayasu c. Turciei* [14, pct.91], prevede că în toate cazurile și în toate etapele procedurii judiciare procurorii contribuie în a da asigurări că statul de drept și ordinea publică sunt garantate prin înfăptuirea justiției în mod echitabil, imparțial și efectiv. În conformitate cu Avizul nr.9 (2014) privind normele și principiile europene referitoare la procurori din 14 decembrie 2014 [15, pct.106 și 107], procurorii și anchetatorii cooperează în mod corespunzător și eficace în cadrul cercetărilor penale. Atunci când le revine în competență, procurorii trebuie să se asigure că anchetatorii acționează în conformitate cu legea și că respectă drepturile apărării, precum și că informează suspectii în legătură cu faptele care ar putea fi folosite împotriva lor, în detaliu și cât mai curând posibil, într-o limbă pe care o înțeleg.

Potrivit art.3 lit.e), art.9 alin.(2) și art.14 lit.b) și c) din Legea nr.59 din 29 martie 2012 privind activitatea specială de investigații [16], activitatea specială de investigații se bazează pe principiul cooperării cu alte autorități de stat. La efectuarea măsurilor speciale de investigații în cadrul procesului penal, ofițerul de investigații se supune indicațiilor scrise ale procurorului sau ale ofițerului de urmărire penală. În cadrul activității speciale de investigații, procurorul coordonează sau conduce măsurile speciale

de investigații efectuate în cadrul unui proces penal pe care le-a autorizat sau asupra cărora a solicitat autorizarea judecătorului de instrucție și controlează legalitatea efectuării măsurilor speciale de investigații, precum și rezultatele măsurilor speciale de investigații pe care le-a autorizat sau asupra cărora a solicitat autorizarea judecătorului de instrucție. Controlul asupra executării acestei legi se efectuează de către procurorii ierarhic superiori (*art.39 alin.(1)*).

Luând în considerare abordarea multilaterală a interacțiunii instituționale la cercetarea infracțiunilor, considerăm incomplet enunțul autorului A.Oganesean referitor la faptul că, în contextul reformării sectorului justiției penale, legislația procesual penală necesită implementarea și ajustarea unor transformări esențiale, impuse în primul rând de situația obiectivă ce există la compartimentul interacțiunii ofițerului de urmărire penală cu organul de investigații și alte instituții [17, p. 241]. Or, rolul și locul procurorului la cercetarea unor categorii de infracțiuni, inclusiv a celor de corupție, trebuie accentuat, iar formele de realizare a interacțiunii dintre diferite instituții trebuie să țină cont nemijlocit de noua paradigmă socială și de provocările la care este supus sistemul justiției penale. După părerea autorului P.G. Pereira, sistemul de justiție penală include cercetarea desfășurată în etapa premergătoare judecării, urmărirea penală și judecarea cazurilor [18].

Importanța tot mai mare a interacțiunii instituționale reiese din îngrijorările față de amploarea și consecințele negative ale unor categorii de infracțiuni, precum corupția, îmbogățirea ilicită etc., atât la nivel internațional, cât și la nivelul național. În prezent, starea criminogenă în Republica Moldova rămâne una destul de alarmantă, iar în sarcina organului de urmărire penală și a procurorului stă obligația de a lua toate măsurile prevăzute de lege pentru cercetarea sub toate aspectele, completă și obiectivă a circumstanțelor cauzei pentru stabilirea adevărului, asigurând astfel dreptul părților la o investigație eficientă a infracțiunilor și în termen rezonabil din partea statului, menționează în lucrarea sa A.Oganesean [7, p.170-180].

Îmbogățirea ostentativă și vădită a persoanelor publice sau cu funcție de răspundere care participă la administrarea resurselor naționale în Republica Moldova constituie o explicație plauzibilă pentru acele percepții sau realități referitoare la necesitatea consolidării eforturilor și luării unui complex de acțiuni legale de prevenirea și combaterea îmbogățirii ilicite.

Susținem teza fundamentată de autorul M.Gheorghiu, în conformitate cu care cercetarea infracțiunii în tot ansamblul ei nu este o activitate cognitivă teoretică, ci mai curând practică, strict reglementată de procedura penală. Legea nu doar că reglementează anumite acțiuni procesuale, dar și stabilește un anumit mod al întregii cercetări. Ea reglementează relațiile ofițerului de urmărire penală cu participanții la procesul penal, cu cetățenii, cu persoanele oficiale, cu instituțiile și organizațiile statale și nestatale, prevede succesiunea diferitelor acțiuni, ordinea îndeplinirii unor sarcini intermediare de cercetare, conferă un caracter obligatoriu unui complex de acțiuni care trebuie efectuate la o etapă sau alta a investigațiilor și limitează activitatea de cercetare într-un anumit cadru temporal [19]. Or, unul dintre elementele fundamentale ale preeminenței

dreptului și ale statului de drept îl constituie principiul legalității [20, pct.52, 83], care este axul în jurul căruia gravitează toate acțiunile procesuale, atât ale organelor de urmărire penală, cât și ale instanței de judecată care trebuie să desfășoare orice acțiune procesuală în strictă conformitate cu prevederile procedurii penale [21, pct.6].

Evident, îngrijorările față de acset fenomen al îmbogățirii ilicite au mobilizat comunitatea, inclusiv științifică, care au procedat la reformarea sectorului și la identificarea unor metodici și tehnici criminalistice menite să sporească interacțiunea instituțională și cercetarea eficientă a infracțiunilor de îmbogățire ilicită.

Această tendință face parte din arealul internațional de a transforma și adapta metodele și procedeele menite să creeze instrumente juridice care să fie puse la dispoziția instituțiilor responsabile de investigarea eficientă a infracțiunilor de îmbogățire ilicită. În mare parte, acest aspect se datorează, pe de o parte, progresului și standardului internațional obținut, iar, pe de altă parte, dezideratului comunității în armonizarea cadrului național la acel standard care instituite preeminența dreptului subscris statului de drept și supremației legii.

Cercetarea faptelor prejudiciabile de îmbogățire ilicită, considerate acte conexe actelor de corupție, ține de competența materială a autorităților anticorupție, care în sensul art.3 din Legea integrității, nr.82 din 25 mai 2017 [22], și în coroborare cu art.269 și art.2701 alin.(2) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova [23], este centrat pe Centrul Național Anticorupție, Procuratura Anticorupție și Autoritatea Națională de Integritate. În același timp, există o excepție de la regula generală a competenței materiale, reglementată prin art.271 alin.(7) CPP RM, atribuind numai Procurorului General și adjuncților lui o asemenea prerogativă de a dispune, printr-o ordonanță motivată, efectuarea urmăririi penale de către orice organ de urmărire penală.

Deși prejudiciile acestor infracțiuni sunt enorme, acestea nu sunt întotdeauna cercetate și urmărite în justiție, iar veniturile obținute ilegal confiscate, întrucât resursele autorităților naționale de asigurare a respectării legii sunt limitate. Pe acest aspect s-a expus și autorul M.Gheorghită, reținând că aparatul organelor de urmărire penală are un caracter dispersat și lipsit de consecvență, ce se răsfrânge totalmente negativ asupra eficienței organizării cercetării infracțiunilor [24, p.130].

Autorul P.G. Pereira susține că în prezent în Republica Moldova lipsesc capacitățile de investigație financiară în cadrul organelor de urmărire penală. A devenit evident că autoritățile de aplicare a legii și cele de urmărire penală acordă puțină atenție investigației financiare. Chiar și atunci când se acordă o atenție investigației financiare, există capacități limitate de a întreprinde orice sarcini de cercetare relevante. Prin „investigații financiare” se înțelege o cercetare în chestiunile financiare legate de o activitate infracțională, cu scopul de a:

- determina măsura rețelelor criminale și/sau amploarea criminalității;
- identifica și urmări produsele infracțiunii, fondurile sau orice alte bunuri;
- dezvolta elementele probatorii care pot fi utilizate în cadrul procedurilor penale [18].

Esența cercetării infracțiunilor constă în analiza datelor acumulate referitor la infracțiunea cercetată, luarea deciziilor și efectuarea acțiunilor procesual penale și de altă natură, susține M.Gheorghită [25, p.23].

Totodată, luând în considerare particularitățile infracțiunilor de îmbogățire ilicită și complexitatea cercetării acestora, interacțiunea instituțională necesită o abordare proactivă prin schimbul de informații disponibile între părțile interesate relevante la nivelul întregului sistem național, inclusiv cel financiar-bancar, care gestionează fonduri financiare concomitent cu implicarea pe piețele internaționale, efectuând zilnic mii de tranzacții. Mai mult decât atât, ar trebui să fie o continuare sau un sistem de feedback între instituțiile care fac schimb de informații, ceea ce va permite verificarea mecanismelor de elaborare/pregătire a informației și a calității informațiilor produse, cu scopul de a îmbunătăți eficiența lor, precum și gestionarea și schimbul de informații între instituții. Autorul D.Miclea menționează că pericolul regional, continental sau global pe care îl prezintă criminalitatea prin extinderea unor genuri de infracțiuni ar trebui să facă ca între sistemele naționale de justiție penală să se interpună un liant – cooperarea și interacțiunea sistemelor penale [26, p.172].

Cu toate acestea, interacțiunea instituțională prin schimbul de informații la nivel național rămâne adesea fragmentată. Iar în ceea ce ține de dimensiunea internațională, constătam că, spre regret, în ciuda eforturilor intensificate cu mecanismele europene, în particular cu Grupul de state împotriva corupției (GRECO), Oficiul European de Luptă Antifraudă (OLAF), Eurojust, Europol etc., nu îndeplinește întotdeauna într-o măsură suficientă acest obiectiv, scăpând practic din atenția autorităților.

În acest context, considerăm că interacțiunea instituțională reală și conjugarea eforturilor comune va facilita reliefaarea profilului criminalistico-financiar al subiectului activ al infracțiunii de îmbogățire ilicită. Astfel, se vor crea premise reale de a contura o ipoteză (stare de lucruri, situație premisă), fiind influențate, în principalele lor elemente, de existența unor procedee specifice, în desconsiderarea cărora se dezvoltă și se manifestă conduita ilicită și, respectiv, posibilitatea reală de a determina cercul acțiunilor inițiale de urmărire penală și al măsurilor speciale de investigație.

Referințe:

1. GHEORGHITĂ, M. *Criminalistica*. Chișinău: Museum, 1995. 144 p.
2. GHEORGHITĂ, M. *Организованная преступность: проблемы теории и практики расследования*. Кишинёв: Rotaprint, 1998. 296 с.
3. GHEORGHITĂ, M. Noțiunea, obiectul și sarcinile metodicii criminalistice. În: *Materialele Conferinței „Promovarea drepturilor omului în contextul integrării europene: teorie și practică”*. Chișinău, 2013, p.89-95. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/89-95_6.pdf
4. DORAȘ, S. *Criminalistica*. Chișinău: Tipografia Centrală, 1999. 273 p.
5. ЯБЛОКОВ, Н. *Криминалистика*. Москва: НОРМА, 2000. 371 с.
6. CUȘNIR, V, DOGA, A. Reflecții asupra noțiunii de justiție ca valoare socială protejată de normele juridico-penale. În: *Revista Națională de Drept*, 2013, nr.12, p.18. Disponibil:

- https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Reflectii%20asupra%20notiunii%20de%20justitie%20ca%20valoare%20sociala%20protejata%20de%20normele%20juridico%20-penale.pdf.
7. OGANESEAN, A. *Interacțiunea subiecților procesuali în cadrul cercetării cauzelor penale*: Teză de doctor în drept. Chișinău: USM, 2021. Disponibil: [armen_oganesean_thesis Interacțiunea instituțională.pdf](#).
 8. BUJOR, V., CIAGLIC, T. Principiile politicii penale. În: *Revista Institutului National al Justiției*, 2015, nr.1 (32). Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/j_nr_file/Revista%20Institutului%20National%20al%20Justiției%201%2832%29_0.pdf.
 9. ПЛЕЧЕВА, Л. *Правовые и организационные основы взаимодействия следователя с органами дознания*: Дисс. канд. юрид. наук. Иркутск, 2002.
 10. ПЛЕЧЕВА, Л. Процессуальные формы взаимодействия следователя с органами дознания. В: *Вестник Восточно-Сибирского Института МВД России*, 2011, №3.
 11. БЕКЕТОВ, М. Актуальные вопросы использования непроцессуальных форм взаимодействия следователя и органов дознания в ходе расследования преступлений. В: *Российский следователь*, 2000, №4.
 12. NAVICRIENE, Z. Cooperation between investigators and prosecutors in pre-trial investigation. In: *Social sciences studies*, 2010, no.2(6) Disponibil: <file:///C:/Users/admin/Downloads/1347-2572-1-SM.pdf>.
 13. ШИЛО, А. Взаимодействие прокурора, следователя и оперативных подразделений в ходе выявления взяточничества. În: *Revista Legea și Viața*, 2014, nr.1 (265). Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Vzaimodeistvie%20prokurora.pdf.
 14. Cauza *Kayasu c. Turciei*, Hotărârea din 13 februarie 2009, pct.91. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-89519%22%5D%7D>}.
 15. Avizul nr.9 (2014) al Consiliului Consultativ al Procurorilor Europeni către Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei, Strasbourg, 14.12.2014. Disponibil: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:3K5PmO4DxvoJ:https://rm.coe.int/16807482b3+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=md>.
 16. Legea nr.59 din 29 martie 2012 cu privire la activitatea specială de investigații. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.113-118, art.373. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110235&lang=ro.
 17. OGANESEAN, A. Взаимодействие при расследовании преступлений по инициативе розыскных офицеров. В: *Актуальные научные исследования в современном мире* (Украина: Переяслав), 2021, nr.1(69).
 18. PEREIRA, P.G. *Studiu analitic cu privire la mecanismele de recuperare și confiscare a activelor în Republica Moldova*. Disponibil: [file:///C:/Users/admin/Downloads/151214_Moldova%20AR%20proiect_Analytical%20Study_final%20draft_ROM%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/admin/Downloads/151214_Moldova%20AR%20proiect_Analytical%20Study_final%20draft_ROM%20(1).pdf).
 19. GHEORGHITĂ, M. *Rolul ofițerului de urmărire penală la cercetarea criminalistică a infracțiunilor*. Disponibil: https://juridicemoldova.md/7086/rolul-ofițerului-de-urmarire-penala-la-cercetarea-criminalistica-a-infracțiunilor.html#_ftnref1.
 20. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.21 din 22 iulie 2016, pct.52 și 83. Disponibil: <https://weblex.md/item/view/iddbtype/1/id/f9a5ac82ae9bdd678269e0fe582edee2>.
 21. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.5 din 17 martie 2009, pct.6. Disponibil: <https://weblex.md/item/view/iddbtype/1/id/8604838d9ca4e8a89ec8f0122b623481>.

-
22. Legea integrității, nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr.229-243, art.360. Disponibil: https://weblex.md/item/view/iddbtype/1/id/bfdaae7d05a693a9b78d442e8d8e3ad1#A3_
 23. Codul de procedură penală. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr.248-251, art. 699. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125111&lang=ro.
 24. GHEORGHIȚĂ, M. *Metodica cercetării infracțiunilor săvârșite de structurile criminale organizate*: Teză de doctor habilitat în drept. Chișinău, 2001. 260 p.
 25. GHEORGHIȚĂ, M. *Tratat de metodică criminalistică*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 532 p.
 26. MICLEA, D. *Combaterea crimei organizate*. București: Editura MAI, 2004. 347 p.